

Σημαντικοί εκπρόσωποι της ιστορίας και θεολογίας της Λατρείας κατά τον 20ό αι. (Πρωτοπρ. Βασίλειος Ι. Καλλιακμάνης, Καθηγητής Θεολογικής Σχολής Α.Π.Θ.)

[/ Πεμπτουσία](#)

Το θέμα που καλούμαι να αναπτύξω*, είναι εκ των πραγμάτων πολύ μεγάλο, αφού πε-ρι-λαμβάνει έναν αιώνα, κατά τον οποίο υπήρξε έντονη αναζήτηση και επι-στημονική έ-ρευνα, έγιναν εκδόσεις λειτουργικών κειμένων και βιβλίων, θεολογικές συζητήσεις και ζυ-μώ-σεις, συνέ-δρια και ημερίδες με κέντρο τη θεία λατρεία. Και ο τομέας αυτός δεν εν-δια-φέρει μόνο κλη-ρι-κούς και θεολόγους, αλλά και ιστορικούς, βυζαντι-νο-λό-γους, αρ-χαιο-λόγους, μου-σικολόγους, αρχιτέ-κτο-νες, αγιογράφους, φιλο-λό-γους, κοινω-νιο-λό-γους, αν-θρώ-πους της τέχνης, θρησκευο-λό-γους, λογοτέχνες κ.ά. Από το 1921 που κυκλο-φό-ρη-σε το βι-βλίο ενός ικανού, λογίου και σοφού κλη-ρι-κού του Πρω-το-πρε-σβυτέρου Κων. Καλ-λι-νίκου, με τίτλο, *Ο χρι-στια-νικός ναός και τα τελούμενα εν αυ-τώ* στην Α-λε-ξάνδρεια, μέχρι την έκδο-ση του ογκώδους τόμου του άριστου γνώστη της λα-τρείας Μα-κα-ρι-στού Αρχι-επι-σκό-που Χρι-στο-δούλου που περι-έχει *Λειτουργικές Ε-γκυ-κλίους*[1] τριών και πλέον δε-καε-τιών, παρήλ-θαν ογδόντα περί-που χρόνια.

Το με-σο---διά--στημα σημά-δε-ψαν με το πέ-ρα-σμά τους πολ--λά σπουδαία πρό-σω-πα, που με τα συγ--γράμ--ματά τους συνέ-βαλαν στην ανά-δει-ξη και βα-θειά γνώση της λατρευτι-κής ζωής. Παράλληλα, οι εθνικές περιπέτειες, οι έντονες κοινωνικές και πολιτικές α-να--κα-τα-τάξεις, ο πολιτιστικός διχασμός -που αιωρούνταν ανάμεσα στα σύμβολα της Α-γίας Σοφίας αφενός και του Παρθενώνα αφετέρου- αλλά και η συ-να--κό-λου-θη κρίση ταυ-τότητας του νέου ελλη-νισμού, δεν άφησαν ανεπηρέαστα και τα πράγ-ματα της λα-τρείας. Οπότε, είναι α---δύνατο να γίνει πλήρης κα-ταγρα-φή και πα-ρου-σία-ση όλων όσων ση-μα-τοδότησαν την ε--ποχή αυτή. Το εγχείρημα αυτό θα απαιτούσε ειδική μελέτη εκα-τοντάδων σελίδων. Εκ των πρα-γ-μάτων θα αναφερθούμε μόνο σε ορισμένα σημαί-νο-ντα πρό-σω-πα, κάποια συνέδρια και κάποιες εκπεφρα-σμέ-νες τάσεις δίδο-ντας ακρο-θιγώς δεί-γ-μα-τα της συμβολής τους. Από την εισήγησή μας πα-ρα-λεί-πονται σύγ-χρο--νοι αξιόλογοι επιστήμονες που ερευνούν θέματα της θείας λατρείας και δι-δά-σκουν Λει-τουργική, Θεολογία της Λατρείας και Ομιλητική στις Θεολογικές Σχολές.

1. Στο μνημονευθέν σύγγραμμα, που μάλλον αποτελεί κλασσική πηγή για πολ-λούς επιστημονικούς κλάδους και πραγματικό σταθμό της Λειτουργικής, ο Κ. Καλλί-νι-κος προαναγγέλοντας τη μέθοδο προ-σέγ-γισης των θεμάτων του, η οποία έχει γενι-κό--τερη ισχύ και διαστέλλοντας την ουράνια από τη γήινη λατρεία γράφει: «Αλλ' όσον αφορά εις την παρούσαν όψιν των γήινων, τα υλικά θα συμβαδίζουν α-να--πο-σπά-στως με τα πνευ--μα-τικά. Καθώς περιβάλλεται με φύλλα το δένδρον, καθώς φυ---λάτ--το--νται εντός βα-λα-ντίου τα χρήματα, καθώς σκεπά-ζε-ται με δέρμα το σώμα, κα-θώς φέ-ρε-ται εις φλοιόν ο πυρήν, καθώς απαιτεί θήκην το ξί-φος, καθώς λάμπει εντός λυχνίας το φως, κατά τον αυτόν τρόπον χρεωστεί να κλίνη τα γόνατα εντός χει-ρο-ποιήτου ναού ο αχει-ρο-ποί-η-τος ναός της ψυχής, ίνα δοξασθή ο Θεός, κατά τον από-στο-λον, και εν τω σώματι ημών και εν τω πνεύματι ημών, άτινα εστι του Θεού. Εις ημάς εναπό-κει--ται να μη σφαγιάσωμεν το πνεύμα εις την ύλην και να μη υπερ-τι-μή-σωμεν ειδω-λο-λατρικώς ως αι-ώνιον σταθμόν το παροδικόν μας όχημα»[2].

Επομένως δε χρειά-ζεται καμιά «ειδωλολατρική υπερτίμηση» του παροδικού οχή-μα-τος και των ε-πι-βα-τών του, αφού τώρα «βλέπομεν δι' εσόπτρου εν αινίγματι, τό-τε δε πρό-σω-πον προς πρό-σω-πον»[3]. Πά-ντως πολλοί λησμονούν τον αι-ώνιο σταθμό, α-πο-λυ--το-ποι-ώντας τους επί-γει-ους σταθ-μούς. Αλλά η Εκκλησία θα πορεύεται πάντοτε μέσα από κινδύ-νους, δει-νά και περι-πέ-τει-ες αγιάζοντας και τέμνοντας τα πράγματα του κόσμου, παρά τις μι--κρό-τη-τες και την ανωριμότητα των τέκνων της.

2. Μετά τον Κ. Καλλίνικο, ο Μητροπολίτης Καισαρείας Αμβρόσιος Σταυριανός με--λε-τώντας χειρόγραφα δημοσίευσε από το 1921 έως το 1924 τις μελέτες: «Αι αρχαι-ό--ταται και αι σύγχρονοι λειτουργίαι», τόμ. 2 (1921-1922), «Η ιερολογία του γάμου από τα τέλη του Θ' μέχρι του τέλους του ΙΣΤ' αιώνας» (1923) και «Μελέτη επί των ιερών ακολουθιών του λυχνικού και του όρθρου και ιδία των εν ταις δυσί ταύταις ακολουθίαις ευχών» (1924)[4]. Παράλληλα έγραψε και άλλα λειτουργικά έργα, τα οποία παρα-μέ-νουν ανέκδοτα: Αρχιερατικά και ιερατικά λειτουργίαι, Τυπικόν της Μεγάλης Εκκλη-σίας και Το πρωτόκολλον της Πατριαρχικής αυλής[5]. Η πρώτη από τις παραπάνω με-λέ-τες έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον αφού περιλαμβάνει τις σύγχρονες λειτουργίες των Αρμε-νίων και Κοπτών καθώς και τα κείμενα της Ρωμαϊκής και Αγ-γλι--κανικής λειτουργίας.

[Συνεχίζεται]

* Εισήγηση στο ΙΒ' Πανελλήνιο Λειτουργικό Συμπόσιο Στελεχών Ι. Μητροπόλεων «Πρόσωπα και Σταθμοί, Ορόσημα στη Διαμόρφωση της Θείας Λατρείας», Βόλος,

27-29 Σεπτεμβρίου 2010.

[1] Χριστοδούλου Αρχιεπ. Αθηνών και πάσης Ελλάδος του από Δημητριάδος, *Έργα*, τόμ. Β΄, Αθήνα 2010.

[2] Κ. Καλλινίκου Πρωτ., *Ο χριστιανικός ναός και τα τελούμενα εν αυτώ*, εκδ. Γρηγόρη, Αθήνα ⁴1979, σ. 4.

[3] Α΄ Κορ. 13,12.

[4] Ι. Φουντούλη, *Λειτουργικά θέματα*, Ζ, 31-35, Θεσσαλονίκη 1986, σ. 15.

[5] Ι. Φουντούλη, «Προλογικόν Σημείωμα», στου Αμβροσίου (Σταυριανού) Σχολάζοντος Μητροπολίτου Καισαρείας, *Αι αρχαιόταται και αι σύγχρονοι Λειτουργίαι*, έκδ. Πατριαρχικόν Ίδρυμα Πατερικών Μελετών, έκδ. β΄, επιμ. Αρχιμ. Νικοδήμου Σκρέττα, Θεσσαλονίκη 2001, σ. 10-11.